

מלאכת שבת

קורע על מנת לתפור

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' גו'" (לה, א)

המקור לאיסור ל"ט מלאכות בשבת

חז"ל (במסכת שבת צז,ב) למדו מהאי קרא מקור לל"ט מלאכות האסורות בשבת, והכי איתא התם, רבי אומר דברים הדברים אלה הדברים, אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני. עוד מקור למלאכות שבת מביאים חז"ל (שבת מט,ב) בשם ר' חנינא בר חמא, שהם כנגד עבודות המשכן, ופרש"י ז"ל, אותן המנויות שם בפרק כלל גדול, היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה.

וכידוע מסבירים בזה, דהרי הקב"ה שבת ביום השביעי ממלאכת בריאת העולם, כדכתיב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש", וכנגד זה גם אנו שובתין. וא"כ הרי שהשבתה שלנו צריכה להיות דוגמת שביתתו יתברך, ממלאכות של יצירה ובריאה, והרי נודע כי המשכן והמקדש המה בנויין ומשוכללים בדוגמא של בריאת העולמות (כאשר האריך בזה בס' נפש החיים ריש שער א' ועוד ספרים הרבה), וא"כ בודאי שיש לנו ללמוד מהו המאפיין של מלאכת יצירת ובריאת עולם, ממלאכות המשכן, ולשבות מהם ביום שבת קודש.

חקירה בדין קורע ע"מ לתפור

הנה מצאנו כמה מלאכות שביסודם הם מעשה קלקול, כגון מוחק, קורע וסותר, ויש בהם תנאי שאינו חייב אלא אם עשה המלאכה על מנת לתקן, כגון ע"מ לכתוב, ע"מ לתפור וע"מ לבנות. ויש לחקור בגדר הדבר למה אינו חייב אלא בעושה הקלקול ע"מ לתקן, האם יסודו כדי שלא יהיה מקלקל, והיינו למשל במלאכת קורע, אם קרע ע"מ לתפור, אז אין בהקריעה משום קלקול, שלבסוף יצא תיקון, או דילמא שזו צורת המלאכה, דהיינו שמלאכת קריעה הוא לקרוע ע"מ לתפור, והיכא שקורע שלא ע"מ לתפור, חסר בעצם מלאכת קורע. ויהיה הנ"מ בזה היכא שבלא"ה לא הוי קלקול, כגון שמוחק חוב פרוע מהפנקס שלו, דאם נאמר שזו צורת המלאכה, אז אפילו אם אין כאן קלקול, אבל סוף כל סוף לא עשה המלאכה, אבל אם נאמר שלא צריך על מנת לתקן, אלא שלא יהיה מקלקל אז כאן בכל מקרה לא הוי מקלקל וחייב.

שיטת הרמב"ם

לכאורה יש לפשוט ספק הנ"ל מרמב"ם מפורש, שכתב (פרק י' מהלכות שבת הלכה י') וז"ל הקורע כדי לתפור שתי תפירות, על מנת לתפור שתי תפירות חייב, אבל הקורע להפסידה פטור מפני שהוא מקלקל, הקורע בחמתו או על מת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמיישב את דעתו בדבר זה וינוח יצרו, והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב, והפותח בית הצואר בשבת חייב. הרי לן להדיא בדעת הרמב"ם שכל הסיבה שצריך להיות ע"מ אינו אלא משום שלא יהיה מקלקל, ולכן בקורע על מתו אע"פ שאינו ע"מ לתקן חייב משום דהוי תיקון בלא"ה.

זומר וצריך לעצים

אבל ככל הנראה שיטת תוס' אינו כן, שבפרק כלל גדול (שבת עג, ב) בד"ה וצריך לעצים, חידשו שאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה, (דהיינו שחייב על מלאכת שבת, אע"פ שאינו עושה המלאכה בשביל התועלת שהמלאכה מיועד להפיק) בעינן צריך לעצים, **דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה, מידי דהוה אקורע על מנת לתפור, ומוחק על מנת לכתוב**, וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפ' חבית (קמ"ה, א) אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר, למימיהן חייב חטאת, ואמאי שרי לגופן, ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך. הרי לן שתוס' דימו קוצר ואינו צריך לעצים שחסר שעיקר המלאכה, להדין של קורע ע"מ לתפור, משמע שהיכא שאינו ע"מ חסר בעצם צורת המלאכה.

פותר בית הצואר

ועי' בגליון הש"ס שכתב הגרע"א, שמכאן מבואר דס"ל להתוס' דאף שאינו מקלקל דצריך לאיזה דבר מ"מ פטור. ועי"ש שמציין לדברי הכ"מ (הלכות שבת פרק י הלכה י) על הר"מ הנ"ל שפותר בית הצואר בשבת שחייב, שמביא מחי' הריטב"א (מכות ג, ב) שמביא שיטת רש"י שפותר בית צואר ממש, היינו שעשה פתח חדש לחלוק בשבת, **שחייב חטאת מפני שתיקן כלי**, ופירש הריטב"א את דבריו, דנהי דלא מחייב משום קורע, דקורע שלא ע"מ לתפור הוא, מיחייב משום תקון כלי, דהוי גמר מלאכה ותולדה דמכה בפטיש. הריטב"א מפלפל בקושיות הראשונים על רש"י, ומסיק שהנכון כמו שפי' ר"ת דלאו בפותר פתח חדש לגמרי, אלא שכבר נפתח בחול אלא שסגרו ע"י תפירת חוט או בגד, כדרך שעושים מכבסי בגדים או כמו שהיו הנשים רגילות לקשור בצרפת, ופתח בשבת אותו חוט או בגד שהיה שם חייב חטאת משום גמר כלי עכ"ל. ולפי דברי ר"ת יש לדון מה יהיה הדין אם פותר פתח חדש בבגד, דאולי אז חייב מטעם קורע, אע"פ שאין כאן קורע ע"מ לתפור. וכן מבואר בר"מ הנ"ל שהביא הדין של פותר בית הצואר בהדי דניי קורע. כוונת הגרע"א להוכיח מהריטב"א שהבין בדעת רש"י שהיינו טעמא שלא פירש שחייב משום קורע, משום דלא הוי ע"מ לתפור אע"פ שאין כאן קלקול, וע"כ שחסר כאן בצורת המלאכה.

מתיר ע"מ לקשור

ועי' בתוס' לעיל (עג"א) ד"ה הקושר והמתיר שמסופק האם מיחייב במתיר שלא על מנת לקשור. עי"ש שרוצה להוכיח מהא דלא תני ליה, כדתני מוחק ע"מ לכתוב, ודחה הראיה דהכי נמי לא קתני סותר ע"מ לבנות, ובפ' במה מדליקין (לעיל לא, ב) אמרינן בהדיא דבעינן סותר ע"מ לבנות. ועי"ש שכתב דלפי מה שפירש רש"י בגמרא (עד, ב) שרוצה לדעת איפה מצינו "מתיר" במשכן, ואמרינן וכי תימא דאי מתרמי ליה תרי חוטי קיטרי בהדי הדדי שרי חד וקטר חד, השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עושין, אלא אמר רבא ואיתימא רבי עילאי שכן צדי חלזון קושרין ומתירין. ופרש"י שמצא קשר בשני חוטין זה אצל זה, שמתיר חד ומניח חד, משמע דמיחייב בלא על מנת לקשור.

ואם נאמר שהא דצריך שיהיה ע"מ אינו אלא משום שלא יהיה מקלקל, א"כ פשוט שגם במלאכת מתיר אינו חייב אלא בע"מ לתפור, אלא ע"כ שהוי חלק מהמלאכה, ולכן היו מסופקים האם תנאי זה קיים גם במלאכת מתיר.

וכן מבואר מהא שהביאו ראי' מרש"י שאין צריך ע"מ לקשור, דשם הרי אינו מקלקל, שהרי יש שם קשר מיותר, ואם נאמר דאינו אלא משום שלא יהיה מקלקל שם אינו מקלקל, א"כ מה הראיה שלא צריך ע"מ לקשור, אלא ע"כ כנ"ל שאפילו היכא שאינו מקלקל צריך ע"מ.

ועי' בשו"ת אבני נזר (חלק אורח חיים סימן קפו) שרוצה להוכיח כן גם מדברי התוספות למס' גיטין (יט, א) בד"ה מוחק הוא שכתבו שבסקרא על גבי דיו חשיב ליה מוחק על מנת לכתוב,

דמסתמא עומד לחזור ולכתוב עליו בדיו, ומקלקל לא הוי דעל הכתיבה זאת תהא כתיבה העליונה רישומה ניכר טפי משאם היתה תחתונה לבדה.

משמע דהא דכתבו תחילה וחשיב ליה על מנת לכתוב, לאו לאפוקי ממקלקל כתבו כן, שרק אח"כ דן מצד מקלקל. ועל כורחין דכשאינו על מנת לכתוב לא חשיב מלאכה כלל, כי היכי דקורע כשאינו על מנת לתפור אינו מלאכה, והוא הדין במתיר שלא על מנת לקשור, או על מנת לקשור קשר שאינו של קיימא כיון דלא הוי דומיא דמשכן פטור.

דחיית ראיית הגרע"א

על ראיית הגרע"א מתוס' כתב הביאור הלכה (סוף סימן שמ) דיש לדחות דשיגרא דלישנא הוא בתוס', וכונתם הוא דכשאינו צריך לעצים אין שם קוצר עליו לחיוב, דאין עושה תיקון בדבר הנקצר גופא, ודומיא דקורע דבעינן ע"מ לתפור או לתקן דהוא דומיא דלתפור, ואל"ה אין חייב דאין שם מלאכה עליו כי הוא מקלקל ואינה בכלל מלאכה.

ועי"ש שרוצה להוכיח כדבריו מהרמב"ם, שהרי הוא בודאי סובר דלא בעינן ע"מ לתפור דוקא, והוא ג"כ סובר דמלאכה שאין צריך לגופה חייב, ואפ"ה פוסק בזומר דדוקא כשהוא צריך לעצים אז חייב משום קוצר, וע"כ דאל"ה אין שם מלאכה עליו לחיוב כי הוא כמקלקל שלא ע"מ לתקן. אבל עי' בספר קהילת יעקב (שבת סימן לו) שכנראה לא היה בפני הביה"ל ספר חי' רע"א על מס' שבת, שהוכיח ג"כ מתוס' (בדף עג,א) לגבי מתיר ע"מ לתפור, דמבואר שאפילו אם אין כאן קלקול כלל, אם לא היה ע"מ לתפור, וצריכין ע"מ לתפור, היה פטור.

קורע בחמתו ועל מתו

אבל עי"ש בגליון הש"ס שהקשה קושיא עצומה מסוגיא דלקמן (קד,ב), דהנה במשנה כתוב הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין, והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן. והגמרא מקשה מהא דאיתא בברייתא הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב, ואף על פי שמחלל את השבת יצא ידי קריעה, ומשני לא קשיא הא במת ידיה הא במת דעלמא, היינו שהיכא שחייב לקרוע אז אם קרע בשבת חייב.

ממשיך הגמ' תינח מתו אלא חמתו אחמתו קשיא, חמתו אחמתו נמי לא קשיא הא רבי יהודה הא רבי שמעון, הא רבי יהודה דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה חייב, עליה הא רבי שמעון דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה, אימר דשמעת ליה לרבי יהודה במתקן במקלקל מי שמעת ליה, אמר רבי אבין האי נמי מתקן הוא דקעביד נחת רוח ליצרו. ואם איתא דהא דצריך ע"מ לתפור הוא משום דהוי חלק מהמלאכה, א"כ למה חייב בקורע על מתו ובחמתו, הרי חסר בצורת המלאכה, אע"ש שיש כאן תיקון. אלא ע"כ שאינו אלא כדי שלא יהיה מקלקל, וכאן הוי תועלת שמקיים מצות קריעה, או עביד נחת רוח ליצרו, ולכן שפיר חייב.

מוחח היכא שעומד לכתוב אבל כדי לכתוב

ועי' בשו"ת אבני נזר (הנ"ל) שרוצה ליישב קושיית הגרע"א עפ"י מש"כ הלבוש (סימן ש"מ) דאותיות הכתובים בצד דפי הספרים או על גביהן, כשפותח יש חשש חטאת דמוחק האותיות, והוא על מנת לכתוב דעומד לחזור ולסגור. הרי דאף דאין הפתיחה כדי לכתוב, רק כדי ללמוד כיון שעומד לכתוב חשיב על מנת לכתוב, ואף שאין הכתיבה שנייה טובה יותר מבתחילה. ולפי"ז כתב האב"נ שמיושב קושיית הגרע"א מקורע על מתו ובחמתו, דמסתמא עומד לחזור ולתפור. וכ' שכחידושו דלא בעי מוחק כדי לכתוב, אלא די בזה שעומד לכך, מבואר בתוס' גיטין הנ"ל, שכתבו דמסתמא עומד לכתוב, ולא כתבו דמסתמא כתב בסקרא כדי לכתוב עליו בדיו.

ועי' בספר קה"י (הנ"ל) שג"כ רצה ליישב כדברי האב"נ, אבל כתב שכבר עמד בזה הביה"ל, וכתב שבקורע על מתו יש מהם שאסור לתופרו אח"כ, ואפ"ה חייב על קריעתו שהברייתא אינו מחלק

בין קריעה לקריעה. אבל הקה"י דוחה דבריו שאע"פ שאסור לחזור ולתפור הקרע, אבל אינו אסור אא"כ תופרו לגמרי, אבל מותר לחזור ולתפור קצת, ואולי די בזה כדי לקיים התנאי של ע"מ לתפור.

ועי"ש שמתוך חומר הקושיא רוצה לחדש שקים להו לחז"ל שרק היכא שמה שעושה הוא קלקול, הוא דבעינן ע"מ לתקן, אבל היכא שאין כאן קלקול כלל, אז אין צורך שיהיה ע"מ לתקן, ולכן בקורע על מתו חייב. עי"ש שמסביר שבדרך כלל במלאכת שבת הוא מכין דבר שאפשר להשתמש בו, ואז היכא שהמלאכה הוא קלקול אינו חייב אלא היכא שעכ"פ הוי ע"מ לתקן, אבל בקורע על מתו ובחמתו אז הקריעה הוא שימוש של הבגד כאכילה, א"כ לא צריך שיהיה ע"מ לתקן שאין כאן מלאכה של הכנת דבר לשימוש.

דיבוק ניירות

השולחן ערוך (אורח חיים סימן שמ) פסק שהמדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו, הרי זה תולדת תופר וחייב. וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים, **ולא נתכוין לקלקל בלבד**, הרי זה תולדת קורע וחייב. ועי' בביאור הלכה שמשמע בבירור דעתו דהא דבעינן בגמרא קורע ע"מ לתפור משום דאל"ה הו"ל מקלקל, אבל אם מכוין לצורך איזה דבר תיקון אפילו במכוין שלא ע"מ לתפור חייב, ובהכי ניחא דהכניס הרמב"ם דין הפותח בית הצואר בשבת ג"כ בכלל דיני הקורע לחיוב, ואף דהוא בודאי שלא ע"מ לתפור, משום דמתקן בקריעתו את הבגד. ולפי"ז תמה הביה"ל על הב"י שכתב בסימן שי"ז למלתא דפשיטא דפותח בית הצואר לא הוי בכלל קורע, משום דהוי קורע שלא ע"מ לתפור, ובעצמו סתם בסימן ש"מ כהרמב"ם דכל קורע ע"מ לתקן חייב.

פירוש מחודש בדעת רש"י למה לא נקט משום קורע

הביה"ל מסיק שלפי כל השיטות ל"צ ע"מ תפור ודי בע"מ לתקן, ודעת הריטב"א שהובא בכ"מ פ"י מהלכות שבת דסובר דבעינן קורע ע"מ לתפור דוקא, יחידאה היא, וגם סוגיא דהאורג הוא נגדו וכמו שהקשה הגרע"א. וגם הב"י אף דגם הוא רצה לומר כן בסימן שי"ז הרי חזינן דבשו"ע כאן חזר מזה, וסתם להלכה דקורע ע"מ לתקן חייב אף שלא ע"מ לתפור, וכן מוכח בפר"ח (יו"ד סימן קי"ח) דקורע ע"מ לתקן חייב לכו"ע, ובחנם השיג עליו בנ"א (כלל כ"ט) בזה. וכתב הביה"ל שלא נשאר כי אם לבאר סברת רש"י (שבת מח, א) דכתב דפותח בית הצואר בשבת חיובו הוא משום מכה בפטיש דמשוי ליה מנא, ולמה לא כתב משום קורע ע"מ לתקן, ותל' הביה"ל דסברתו הוא דלא שייך שם קורע כ"א כשהוא מקלקל בעת הפעולה, אלא שהוא מכוין בשביל איזה תיקון, וכעין שהיה במשכן, שיריעה שנפלה בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה שהקריעה מקלקלת את היריעה ביותר, אלא שע"ז יוכל אח"כ לתפרה. ומכלל זה קורע בחמתו ועל מתו דהקריעה מקלקלת הבגד, אלא שנסבב תיקון עי"ז, לאפוקי בפותח בית הצואר בשבת דמשוי ליה מנא בגמר זה ע"י הפתיחה גופא, אין חל ע"ז שם קורע כלל, וחייב ע"ז משום שם אחר דהיינו מכה בפטיש שהוא שייך בכל גמר מלאכה.

מוחק שלא ע"מ לכתוב

עי"ע בביאור הלכה (סימן שמ) שכתב שהואיל דאירינן בדיני מחיקה ראיתי להעתיק מה שמצדד הפמ"ג בזה, והוא דאם בהמחיקה לבד היה שום תיקון, כגון שהיה כתוב שם איזה ענין שהיה הוא חייב לחברו או חברו לו ונצטרך עתה למחקו, חייב משום המחיקה לבד אף על פי שלא היה ע"מ לכתוב. ודוקא במוחק טשטוש וכדומה בעינן שיהיה כונתו ע"מ לכתוב ב' אותיות, או כשאותו הכתב לא היה מעלה ולא מוריד, משא"כ בזה שהמחיקה גופא הוא תיקון.

דכמו דאיתא במשנה בקורע ע"מ לתפור משום שכן היה במשכן, כדאיתא בגמרא ואפ"ה ידוע הוא דאפילו שלא ע"מ לתפור כל שיש תיקון בקריעתו חייב דכע"מ לתפור דמי וכמו שביררנו בסוף הסימן, כן ה"ה במוחק אף דאיתא במשנה מוחק ע"מ לכתוב, והטעם משום שכן היה במשכן שמחקו איזה אות שטעו בה כדי לכתוב אחרת במקומה, מ"מ היכא שבהמחיקה גופא יש תיקון נראה דכע"מ לכתוב דמי.

חתיכת נייר

המשנה במסכת ביצה (לב,ב) אומרת אין שוברין את החרס, ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח. ובגמ' מאי טעמא משום דקא מתקן מנא. ועי' ברמב"ם (הלכות יום טוב פרק ד) שמשמע שאין כאן אלא איסור דרבנן, וז"ל אין שוברין את החרש ואין חותכין את הנייר לצלות עליהם, ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו מליח, שפוד שנרצף אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו אין מתקנין אותו, שני כלים שהן מחוברין בתחלת עשייתן כגון שתי נרות או שני כוסות אין פוחתין אותן לשנים **מפני שהוא כמתקן כלי**. והק' האחרונים (נשמ"א כלל כט, שו"ע הרב סי' שמ, ביה"ל סי' שמ ושביית שבת בהקדמה) דאם איתא שהיכא שהוי ע"מ לתקן לא צריך ע"מ לתפור, למה כאן אינו חייב משום קורע.

עוד הוכיחו מהתוספתא (הובא במ"ב סימן שיד ס"ק כה) שמותר ג"כ לקרוע העור מע"פ חבית של יין ובלבד שלא יכוון לעשות זינוק, פי' כעין מרזב (תוספתא). ובשלמא אי צריכים ע"מ לתפור ניחא, אבל אם די בזה שאינו מקלקל למה אינו חייב משום קורע.

קריעה בעור ונייר

השולחן ערוך הרב (אורח חיים הלכות שבת סימן שמ,יז) חידש שמלאכת קורע לא שייך אלא רק כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו כגון קורע בגד הארוג מחוטים הרבה חייב משום קורע, אבל הנייר שהוא גוף אחד אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע. ולפי"ז מיישב ג"כ למה מותר לקרוע עור שעל פי חבית של יין, (סי' שי"ד) מפני שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו איסור קריעה אלא איסור החיתוך אם מקפיד לחתכו במדה כמ"ש שם. כעיקר דברי הגרש"ז כתב ג"כ בספר נשמת אדם (הלכות שבת כלל כט סעיף ב) בהתחלה, אלא שלדבריו צריך לחלק בין עור לנייר, שהרי מוכיח כדבריו מהרמב"ם שכתב המדבק ניירות או עורות הרי זה תופר וחייב, וכן המפרק ניירות דבוקים חייב משום קורע, ומזהזכיר בתופר עורות ולא הזכיר בקורע משמע דבעורות לא שייך קורע. אבל כ' הנשמ"א שהב"י העתיק גם בקורע או עורות, וכן כתב הכלבו, וכן מוכח בירושלמי (נב,א) דאמר קריעה בעורות ברכין וחותר בבגד בלבדין.

קריעה באמצע ומן הצד

ועי' בביאור הלכה (סי' שמ ד"ה אין שוברין) שמביא דברי האחרונים הנ"ל והקושיא מהירושלמי, וכתב ליישב עיקר הקושיא בדרך מחודש, וז"ל ולולי דמסתפינא הוי אמינא דבר חדש בזה, **דלא שייך שם קורע ע"מ לתקן כ"א כשקורע איזה דבר באמצע, והוא צריך לתיקון שניהם**, וכעין שהיה במשכן שיריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה (שבת דף עד) שהקריעה היתה לצורך תועלת כל היריעה, וכשקורע בחמתו דמחייב הרמב"ם, הטעם משום דמטיב בזה לעצמו שמשכך חמתו הוי כאלו מתקן כל גוף הבגד, משא"כ כשקורע איזה דבר מהבגד מן הצד, וכונתו לתקן בזה את הבגד שהיה ארוך או מקולקל בשפתו, והחתיכה הנקרעת לא יתוקן בזה כלל לא שייך בזה שם קורע ע"מ לתקן, כ"א שם אחר דהיינו מתקן מנא שהוא מתקן בזה את הבגד, תלוי הדבר בהתקון אם הוא תקון גמור חייב משום מכה בפטיש, דגומר הכלי או הבגד, ואם אינו תיקון גמור הוא מדרבנן, ולכך בעניננו שהוא קורע איזה חתיכת נייר מדף שלם כדי להשתמש בו איזה

דבר מה ובדף שנקרע ממנו הנייר הזה אינו מתקנו כלל ואפשר דמקלקלו ג"כ אין זה בכלל קורע ע"מ לתקן. ולפ"ז אם קורע הנייר לכמה קרעים וצריך לכ"א להשתמש בו הוא חייב שהוא קורע ע"מ לתקן. עי"ש שמאריך ומביא ראיה מירושלמי, ואכמ"ל. ועי' שספר שביתת שבת (בהקדמה) שטוען על המ"ב שאין זה אלא דברי נביאות לומר שהר"מ מיירי שמקלקל מה שנשאר.

קריעת עור מעל גבי החבית

לגבי הקושיא מהתוספתא תי' השביתת שבת, שכאן שהעור הוא כסוי של החבית א"כ בטל הוא להחבית וממילא אין כאן משום קורע, דהוי כמו קליפי אגוזים, שאינו עובר משום קורע. וכן ממטי בשם החזון יחזקאל שאינו חייב בקריעת העור שעל החבית משום דבטל להחבית, וכמו שאינו חייב על מלאכת קורע בשבירת החבית משום דהוי קשה ה"נ אינו חייב על קריעת העור.

קריעה בדבר קשה

על עיקר דברי החזו"י שאינו חייב משום קורע בדבר קשה, כן כתב המנ"ח שאינו חייב משום תופר אם מדבק חתיכות של כלי פרצילון, אינו חייב משום תופר. אבל עי' בביאור הלכה (סימן שמ ד"ה ה"ז תולדה דתופר) שכתב להסביר שגדר מלאכת תופר הוא דלוקח שני דברים אחדים ומחבר אותם לאחד, וכתב דה"ה כשמדבק עץ לעץ ע"י דבק כנהוג ג"כ שם תופר עליו, כי מצינו בגמרא (עד"ב) דבעצים שייך ג"כ תפירה, דאמר שם האי מאן דעבד חלתא (כוורת של קנים) אי חייטיה לפומיה וכו' עי"ש ברש"י. הרי לן שגם בדברי קשים שייך מלאכת תופר, ויש דוחים הראיה דאולי כוונתו רק לקנים שהם רכים ולא בעץ קשה, אבל לא משמע כך.

פתיחת איגרת

עי' בביאור הלכה (סימן שמ ד"ה הנייר) שדן באיריכות האם מותר לפתוח מעטפת איגרת ע"י גוי, עי"ש שמביא דברי הפר"ח (יו"ד סי' קי"ח) שכתב דישראל הפותחו יש בזה חיוב חטאת לכו"ע, דקריעת הנייר הוא מקלקל ע"מ לתקן ותיקונו הוא מה שצריך לפתוח אותו, וכן דעת ספר הזכרונות דהוא מקלקל ע"מ לתקן. ובתשובת ח"צ (סימן ל"ט) חולק ע"ז והתיר ע"י גוי, ולא ביאר טעמו, ומסביר הביה"ל שהוא סובר דהוי מלאכה שאצ"ל, דהא אין מתקן בגוף הנייר כלום. והתוס' בדף צ"ד כתבו דלהכי קורע בחמתו למירמי אימתא אאינשי ביתיה פטור לר"ש, משום דלית תיקון לגוף הדבר הנקרע, אבל לפי"ז להרמב"ם שפוסק דמלאכה שאצ"ל חייב יש בזה איסור דאורייתא ואסור ע"י עו"ג.

ואח"כ מביא מהבנשמת אדם (כלל כ"ט) שכתב דלכו"ע פטור, דשאני ההיא דקורע על מתו ובחמתו דהקריעה גופא היא התיקון, דבהקריעה משכך חמתו או מרמי אימתא אאינשי ביתיה, משא"כ בזה דלהנייר הוא מקלקל גמור והתיקון הוא מצד אחר. ועי"ש דכל מיירי שהאיגרת הוא העטפה (כמו שאיגרת אירון של פעם) אבל היכא דסגורה האגרת בתוך נייר אחר כנהוג בודאי הקורע הנייר העליון הוא בכלל מקלקל ופטור אפילו לר"י, וע"כ מותר ע"י עו"ג במקום צורך דהוי שבות דשבות. אולם לפי מה שהבאנו לעיל דלשיטת רש"י היכא דהוא סותר ע"מ לבנות שלא במקומו דהוא מקלקל במקום זה ומתקן במקום אחר חייב לר"י א"כ ה"נ בזה בכל גווני הוא מלאכה דאורייתא לר"י דהוא בכלל קורע ע"מ לתקן ואפילו ע"י עו"ג יש ליזהר. וכן המ"א בסימן ש"ז סק"כ מצדד לאיסור כדעת ספר הזכרונות, ומ"מ נראה דלצורך גדול יש להקל לפתחו ע"י עו"ג, ובפרט אם האגרת מונחת בתוך נייר אחר, ולכתחלה טוב יותר לעשות כמו שכתבתי במ"ב בשם האגודה, שמרמז לו היינו שאומר לו איני יכול לקרא כל זמן שאינו פתוח.